

עיי"ש בנחל"צ, ומבואר מדבריו שנידון זה תליא בפלוגתא הנ"ל אם חיובו מדאורייתא או רק מדרבנן דאם חיובו מה"ת והא דפטור עד ל' יום היינו משום שהוא דירת עראי שפיר יש מקום לחילוק זה וזהו דעת החו"ד אבל אם חיובו רק מדרבנן אין מקום לחילוק זה ובכל גווני פטור כנ"ל, ובאמת יש לדייק מדברי הש"ך הנ"ל שנקט להלכה כהראשונים שחיובו מדאורייתא ולכן כתב בטעם הפטור דעד ל' יום דהיינו משום שהוא דירת עראי (שטעם זה אזיל לפי שיטה זו כנ"ל) וזה סייעתא לשיטת החו"ד בזה שנקט כחילוק הנ"ל.

ובמקדש מעט (לסי' רפ"ו סקנ"ו) ציין להנמוק"י בסוף הל' מזוזה שלשון הרב בעל החו"ד בסידורו הנ"ל הוא כלשון הנמוק"י שם וא"כ מבואר מדברי הנמוק"י שבכה"ג חייב במזוזה מיד, וכתב על הרעק"א הנ"ל דאישמיטתי לשון הנמוק"י בזה, וגם דן שם בדברי הרעק"א הנ"ל כמה שפשוט לו דלטעם הש"ך חייב במזוזה מיד דלכאור' אין שום הכרח לזה דיל"פ כונתו שאם עדיין לא דר שם ל' יום לא יקבע דירתו אף שהשכירות היתה ליותר מל' יום וכ"מ מלשון הש"ך שכתב עדיין אינו דירה, אך מסיק שם שלדינא צ"ע מכח לשון הנמוק"י הנ"ל שמחייב בכה"ג וכ"מ מרש"י במנחות שם ומהרא"ש בפ"ק דע"ז (סוף סי' כ"ב) עיי"ש במקדש מעט.

ויש לציין בזה מש"כ המאירי לשבת (דף קמ"ח ע"ב ד"ה ויש שואלין) וז"ל וי"מ בדין השואל טלית שאינה חייבת בציצית אלא אחר שלוש יום כלומר שאם שאלה

ליותר משלושים יום חייבת מיד וכן במזוזה השוכר בית בחו"ל כל ל' יום פטור מן המזוזה הא משלושים יום ואילך חייב כלומר שאם שכר בית ליותר מל' יום חייב במזוזה לאלתר הואיל ודעתו לדור בו יותר משלושים יום עכ"ל עיי"ש, והחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' ל') הביא דבריו וכתב על זה דלפ"ז עתה דסוגיין דעלמא בערים אלו ערי אירופא דרובא דרובא שוכרים הבית מראש לשנה או יותר וכותבים שטר לשכירות על זה השוכרים באופן זה גם בחו"ל חייב במזוזה לאלתר דזה שאמרו דהשוכר בית בחו"ל פטור ממזוזה כל ל' יום זהו בשוכר יום ימים שאין הדבר ברור שישנה שם והו"ל דירת עראי אבל שוכר לשנה או יותר ונתחייב בשטר חייב לאלתר, והוסיף שם דאין להוכיח מדברי המאירי הנ"ל שיש חולקים על זה מדכתב סברא זו בשם י"מ עיי"ש טעמא דמילתא, ועכ"פ מסיק שם דלכו"ע חייב במזוזה מיד בכה"ג ששכרו לזמן מרובה עיי"ש, ועכ"פ דברי המאירי הם ג"כ סייעתא לפסק החו"ד הנ"ל שבכה"ג חייב במזוזה מיד, ושור"ר בהליכות עולם (שם עמודים שז-שח-שט) שהאריך מאד בענין זה והביא חבל פוסקים לכאן ולכאן עיי"ש, ולכן למעשה נראה דמאחר דקיי"ל כרוב ראשונים שחיוב השוכר במזוזה הוא רק מדרבנן א"כ הו"ל ספד"ר ואזלינן לקולא ואף שלדעת כמה ראשונים חיובו מדאורייתא מ"מ הא נקטינן להלכה כרוב הראשונים שהוא רק מדרבנן וכמו שהבאנו לעיל מהרעק"א שמה"ט פטר שוכר בית התבן ממזוזה והיינו משום דספד"ר לקולא הרי שנקטינן להלכה שהוא רק מדרבנן וא"כ

עיי"ש בנחל"צ, ומבואר מדבריו שנידון זה תליא בפלוגתא הנ"ל אם חיובו מדאורייתא או רק מדרבנן דאם חיובו מה"ת והא דפטור עד ל' יום היינו משום שהוא דירת עראי שפיר יש מקום לחילוק זה וזהו דעת החו"ד אבל אם חיובו רק מדרבנן אין מקום לחילוק זה ובכל גווני פטור כנ"ל, ובאמת יש לדייק מדברי הש"ך הנ"ל שנקט להלכה כהראשונים שחיובו מדאורייתא ולכן כתב בטעם הפטור דעד ל' יום דהיינו משום שהוא דירת עראי (שטעם זה אזיל לפי שיטה זו כנ"ל) וזה סייעתא לשיטת החו"ד בזה שנקט כחילוק הנ"ל.

ובמקדש מעט (לסי' רפ"ו סקנ"ו) ציין להנמוק"י בסוף הל' מזוזה שלשון הרב בעל החו"ד בסידורו הנ"ל הוא כלשון הנמוק"י שם וא"כ מבואר מדברי הנמוק"י שבכה"ג חייב במזוזה מיד, וכתב על הרעק"א הנ"ל דאישמיטתי לשון הנמוק"י בזה, וגם דן שם בדברי הרעק"א הנ"ל כמה שפשוט לו דלטעם הש"ך חייב במזוזה מיד דלכאור' אין שום הכרח לזה דיל"פ כונתו שאם עדיין לא דר שם ל' יום לא יקבע דירתו אף שהשכירות היתה ליותר מל' יום וכ"מ מלשון הש"ך שכתב עדיין אינו דירה, אך מסיק שם שלדינא צ"ע מכח לשון הנמוק"י הנ"ל שמחייב בכה"ג וכ"מ מרש"י במנחות שם ומהרא"ש בפ"ק דע"ז (סוף סי' כ"ב) עיי"ש במקדש מעט.

ויש לציין בזה מש"כ המאירי לשבת (דף קמ"ח ע"ב ד"ה ויש שואלין) וז"ל וי"מ בדין השואל טלית שאינה חייבת בציצית אלא אחר שלוש יום כלומר שאם שאלה

ה"ה לענין נ"ד, ובאמת שלפ"ז אין אנו צריכים לדין ספד"ר לקולא (שאין הדבר ברור ששייך דין זה גם לענין מ"ע כמו לענין איסורים כמובא לעיל מחלוקת הפוסקים בזה) שהרי להסוברים שחיובו רק מדרבנן הדבר פשוט שאין מקום לחלק בזה כנ"ל מהנחל"צ, אך שוב התבוננתי שז"א שהרי גם הפוסקים הנ"ל המחייבים בכה"ג נוקטים להלכה שחיובו רק מדרבנן ואפ"ה מחייבים בכה"ג וצ"ל דלא כסברת הנחל"צ הנ"ל וא"כ לפי"ז שוב צ"ל שמ"מ מדין ספד"ר לקולא פטור בכה"ג, ואם רוצה לקבוע לא יברך על קביעותה ואף שיש בזה ספק ספיקא דשמא כהפוסקים שגם בשוכר לפחות מל' יום רשאי לברך עלי' כנ"ל בעלה ט' ע"ש וא"כ עכ"פ יהא רשאי לברך מ"מ הרי נקטו הפוסקים דלענין ברכה לא מהני ס"ס ודו"ק.

עלה יג. דין שכר בית ואח"כ קנאו או שכר בא"י והגיעו יום הל'

והנה הנחל"צ כאן על המג"א חקר בשכר בית וקבע מזוזה ואח"כ קנה אותה הבית עצמו אם צריך לברך שנית על המזוזה מאחר שמתחילה היה חייב רק מדרבנן (כנ"ל דעת רוב הראשונים והכי נקטינן לדינא) ועכשיו כשקנאו חל עליו חיוב מדאורייתא, וציין למה שהביא לקמן (בסי' רצ"א סעיף ב') משו"ת רעק"א (סי' ט') שנסתפק במי שהולך מביתו לכמה ימים שנפקע אז חיובו ממזוזה ויצטרך לברך שנית כשחוזר אח"כ לביתו, וכתב שם הרעק"א דאף שבני ביתו מצויין בבית גם בזמן זה שהלך משם מ"מ הוי כדר בבית שאולה עיי"ש ברעק"א, ובנחל"צ שם

נתקשה בדבריו דהא מ"מ חייבין מדרבנן, וצ"ל בכוונתו דמאחר דפטורין מדאורייתא א"כ כשחוזר לביתו ונעשה חייב מדאורייתא נחשב כחיוב חדש ולכן צריך לברך שנית, ועורר שם דלפי"ז יהיה דין חדש שהשוכר בית וקבע לו מזוזה ואח"כ קנאה יתחייב לברך שנית וכן אם קטן שהגיע לחינוך קבע מזוזה בבית שלו לפי שחל עליו חיוב מדרבנן מטעם חינוך וכמו שנפסק בסי' רצ"א סעיף ג' עיי"ש ואח"כ הגדיל יתחייב לברך שנית מאחר שכשהגדיל נתחייב מדאורייתא וכיו"ב בכמה אופנים עיי"ש בנחל"צ, וכוונתו דודאי לא מסתבר שיהא הדין כך ועכ"פ נסתפק כאן בדין זה, והוסיף שספק זה הוא רק לדעת הרעק"א הנ"ל עיי"ש, והיינו שרק לדעתו יש הכרח לחידוש זה כנ"ל, אלא ששם בסי' רצ"א מיישב כוונת הרעק"א באופן אחר שלפ"ז אין הכרח לחידוש זה גם לדעת הרעק"א עיי"ש, והנה ספק זה שייך גם להשיטות דחיוב השוכר במזוזה הוא מדאורייתא כנ"ל דעת כמה ראשונים ומ"מ בא"י עד ל' יום חייב רק מדרבנן משום ישוב א"י כנ"ל מהסוגיא במנחות וא"כ יש להסתפק כשקבע המזוזה תיכף בהכנסו לבית שחל עליו חיוב דרבנן האם צריך לברך שנית כשמגיע יום השלושים שאז חל עליו חיוב מדאורייתא.

ויש לציין לספק זה מה שהאריכו האחרונים לענין קטן שהגדיל בימי הספירה אם נחשב בגדר תמימות וצריך להמשיך ולספור בברכה או דמאחר שבימי קטנותו ה' חייב רק מדרבנן אין זה נחשב בגדר תמימות לענין החיוב דאורייתא ולכן

שהרי אין כאן עשיית מעשה כשנעשה חייב מדאורייתא ואין יברך או על קביעת המזוזה, אך יש לציין בזה מחלוקת הפוסקים לענין לא בירך בשעת קביעתה או שקבעו קודם זמן החיוב מה יעשה אח"כ, והבאנו לעיל ג' שיטות בזה או שיברך בזמן חלות החיוב ברכת לדור בבית שיש בו מזוזה או שיברך אז ברכת לקבוע מזוזה או שלא יברך כלל מאחר שאין כאן עשיית מעשה, ועכ"פ גם בני"ד שייך ג' השיטות הללו ודו"ק.

ועוד יש לעורר בזה דאי נימא שלא מועיל הברכה שבירך כשקבעו בזמן שהי' חייב רק מדרבנן להזמן שנעשה חייב מדאורייתא ולכן צריך לברך שנית כנ"ל דלפי"ז יצטרך להורידו ולחזור ולקבעו שנית שהרי נפסל מדין תעשה ולא מן העשוי דהא נקבע בזמן פטור (שהרי לפי צד זה נמצא דחייב דרבנן נחשב כפטור לגבי חיוב דאורייתא כנ"ל), ויש לחלק בזה בין שני האופנים הנ"ל, דלענין קביעת מזוזה בא"י בתוך ל' יום אין כאן משום תעשה ולא מן העשוי מאחר שהוא רק מחוסר זמן ולא מחוסר מעשה וכמו שהבאנו לעיל מהפוסקים לענין שוכר בית בחו"ל וקבע מזוזה בתוך ל' יום שאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי מטעם הנ"ל משא"כ בנידון הנחל"צ הנ"ל שיש כאן חסרון מעשה דהיינו קנין הבית לכאורה יש בזה משום תעשה ולא מן העשוי, ויש לדמותו למה שדן הפמ"ג באו"ח (ריש סי' י"ח) במי שהטיל ציצית לכסות המיוחד ללילה ואח"כ יחדו ליום אם יש בזה פסול תעשה ולא מן העשוי או לא ומסקנתו שם דמאחר שמחוסר רק יחוד גרידא ולא מעשה גמור

לא ימשיך לספור בברכה לאחר שהגדיל, ועיין מנ"ח (מצוה ש"ו) שהאריך בזה וציין להמרדכי במגילה (סי' תשצ"ח) שהביא סברת רבינו טובי' והובא גם במג"א (סי' רס"ז סק"א) שהמחוייב מדרבנן מוציא את המחוייב מדאורייתא וזה ממש"כ שם שיוצא בקידוש היום מפלג המנחה ולמעלה עיי"ש ולפי"ז צ"ל שכמו שיוצא בקידוש של שבת בזמן הדרבנן ה"נ בקטן שנתגדל שהיה עכ"פ מחוייב מדרבנן קודם שהגדיל מועיל חיוב זה גם לגבי דאורייתא שחל עליו לאחר שהגדיל וחשיב שפיר בגדר תמימות וימשיך לספור בברכה עיי"ש במנ"ח, אמנם הברכ"י (באו"ח סי' תק"ט אות כ') הביא משו"ת פרי הארץ (ח"ג חאו"ח סי' א') שכ' דמה שספר בקטנותו כשהיה פטור מדאורייתא אין זה מועיל להזמן שמחוייב מדאורייתא ולכן אסור לספור בגדלותו בברכה משום איסור ברכה לבטלה מאחר שאין כאן תמימות עיי"ש ובמהר"ם שיק על מגין המצוות (שם במצוה ש"ו) ובתשו' (חאו"ח סי' רס"ט וסי' ק"ט) ובשו"ת אבני נזר (חאו"ח ח"ב סי' תקל"ט) מה שכתבו בזה, ועכ"פ י"ל שבזה תליא נידון הנ"ל והיינו שאם מועיל קיום מצוה בזמן שחייב רק מדרבנן גם על הזמן שנתחייב מדאורייתא א"כ ה"ה בני"ד מאחר שבירך כשהיה מחוייב מדרבנן א"צ לחזור ולברך כשנעשה מחוייב מדאורייתא אבל אם לא מועיל קיום המצוה בזמן שמחוייב מדרבנן על הזמן שחייב מדאורייתא א"כ בני"ד צריך לחזור ולברך שנית כשנעשה חייב מדאורייתא יל"ע בזה מדאורייתא.

וא נימא שצריך לחזור ולברך שנית כשנעשה חייב מדאורייתא יל"ע בזה

יש מקום להצריכו לברך שנית, אך זה אינו שהרי הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים הנ"ל אם חיוב דרבנן נחשב כפטור לגבי חיוב דאורייתא ושוב שייך הכלל דספק ברכות להקל.

עלה יד. דין שכר בחו"ל לפחות מל"י ואח"כ האריך השכירות

ונסתפקתי בשוכר בית בחו"ל לפחות מל' יום וקבע מזוזה מיד בהכנסו לבית וגם בירך על קביעתה כנ"ל מהפוסקים שרשאי לעשות כן ואח"כ האריך השכירות ליותר מל' יום אם צריך לברך שנית שהרי מתחילה לא היה חייב כלל ועכשיו נתחייב בה (עכ"פ מדרבנן), והיינו שאף שבאופנים הנ"ל כתבנו לעיל שלא יברך שנית דשם חיוב דרבנן לא נחשב כפטור לגבי חיוב דאורייתא כנ"ל מ"מ בני"ד שמתחילה לא הי' מחוייב כלל אפשר שיצטרך לברך שנית כשנעשה מחוייב מדרבנן, אלא שהדבר תלוי בג' שיטות הנ"ל לענין ברכה בלא עשיית מעשה, ובאופן ששכרו מתחילה ליותר מל' יום ובירך על קביעתה מיד בהכנסו לבית פשוט שא"צ לברך שנית כשמגיע יום השלושים ונעשה אז מחוייב מדרבנן שהרי לדעת כמה פוסקים גם מתחילה חייב מדרבנן מאחר ששכרו לזמן מרובה כנ"ל באריכות וא"כ ספק ברכות להקל ודו"ק.

עלה טו. דר שם בל' ימים הראשונים באופן של פטור ממזוזה

והא דשוכר בית בחו"ל חייב במזוזה רק לאחר ל' יום אין זה דווקא באופן

אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי עיי"ש ובדע"ת שם שהביא מחלוקת הפוסקים בזה עיי"ש, ולכאורה נידון דידן להא דמ"א, אך באמת י"ל דהכא גרע טפי שהרי מחוסר קנין ממש שהוא יותר מיתוד גרידא והוא בגדר עשיית מעשה וא"כ בזה לכאורה שייך פסול תעשה ולא מן העשוי, אלא ששייך בזה פסק הרמ"א באו"ח (סי' תרכ"ו) לענין עשיית סוכה תחת תקרת הבית דכיון שאין הפסול בסכך עצמו אלא מחמת ד"א אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי עיי"ש והארכנו בזה במקו"א, ולכאורה גם בני"ד שייך טעם זה שהרי אין כאן שום חסרון בהבית עצמו אלא מחמת שאין הבית שלו לגמרי כי אם בשכירות שאז חיובו רק מדרבנן ובכה"ג ליכא משום תעשה ולא מן העשוי, ואפשר דעדיף טפי מדין הרמ"א ששם סו"ס יש חסרון בהסוכה עצמה שהרי היא תחת תקרת הבית משא"כ בני"ד שאין כאן שום חסרון בהבית עצמו אלא בבעלות הדר בו ובודאי שאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי ודו"ק.

ולעיקר הדין נראה שבשני הספיקות הנ"ל לא יברך שנית דלענין ספק הנחל"צ הרי לדעת כמה ראשונים חיוב השוכר במזוזה הוא מה"ת וא"כ ספק ברכות להקל ולענין הספק הנ"ל בשוכר בית בא"י הרי לדעת רוב הראשונים גם לאחר ל' יום חייב רק מדרבנן וא"כ ספק ברכות להקל, אלא שיש לעיין עפ"י המובא לעיל מהרעק"א בסי' ס"ו שאין לצרף שיטות הסוברים שחייב מדאורייתא אפי' לספק מאחר דלא נקטינן הכי לדינא, וא"כ לפי"ז נמצא שבנידון הנחל"צ הנ"ל

עלה טז. דין דר בפונדקי וחוב מוזה בבית מלון

והנה מבואר שם במנחות שהדר בפונדקי אפי' בא"י פטור ממזוזה כל שלושים יום [כדין שוכר בית בחו"ל] עיי"ש וכ"פ להלכה ברמב"ם שם ובטושו"ע כאן בסעיף כ"ב, וגדר פונדקי הוא שמיועד רק ללינת לילה אחת או לכמה לילות ולכן אינו דומה כלל לשכירת בית וגם בא"י פטור בפחות מל' יום מטעם שהוא דירת עראי, ונראה לפי"ז שבבית מלון ליכא חוב מוזה ודינו כפונדקי שבפחות מל' יום פטור ממזוזה אפי' בא"י, ולא מיבעיא שהאורחים הלנים שם פטורים ממזוזה מטעם הנ"ל אלא שגם הבעה"ב פטור מאחר שאינו דר שם כלל ובמקו"א הארכנו במי שיש לו בית ואינו דר שם כלל אם חייב במזוזה או לא ולהלכה נקטו הפוסקים שפטור ממזוזה, וראיתי בערוה"ש (סעיף מ"ח) שכתב לענין פונדק דהא דפטור ממזוזה היינו דוקא כשבעל הפונדק הוא עכו"ם אבל אם הוא ישראל חייב הוא לעשות מזוזות בהחדרים של האורחים שהרי ביתו הוא בשביל האורחים עיי"ש, וצ"ע דהא מאחר שאין דר שם כלל למה יתחייב במזוזה כנ"ל, ולכאורה נראה דכמו דנקטינן להלכה שהשוכר בית בחו"ל אף שפטור ממזוזה בתוך ל' יום מ"מ אם ירצה יכול לקבוע מזוזה וגם לברך על קביעתה כנ"ל ה"ה לענין פונדק בא"י שלכאורה דינו שוה לשוכר בית בחו"ל.

עלה יז. דין חוב מוזה בת"ת

נסתפקתי אם יש חוב מוזה בת"ת או לא, והנה לכאורה נראה

שדירתו בבית זה כל' יום הראשונים היתה באופן שנתחייב במזוזה ורק מאחר שהוא עדיין דירת עראי פטור ממזוזה בחו"ל אלא גם באופן שדירתו שם היתה באופן של פטור מ"מ אם לאחר ל' יום נשתנה אופן דיורו שם והיינו שבאופן זה יש חוב מוזה חייב במזוזה מאחר שדר שם ל' יום ודין זה למדנו ממש"כ הדע"ק לסי' רפ"ו סק"ו וז"ל בית שהיה בשותפות דירה עם גוי ויצא הגוי משם והוא רק בשכירות בחו"ל אולי מ"מ חייב תיכף במזוזה כיון דהיה מקודם דר שם יותר מל' יום עכ"ל עיי"ש והיינו דאף שצורת הדיור שבו כל' יום הראשונים היה באופן של פטור דהיינו שדר בו בשותפות דירה עם גוי (להסבירים דשותפות גוי פטור ממזוזה) מ"מ אם בהגיע יום הל' יצא הגוי משם ודר שם לבדו נתחייב תיכף במזוזה מאחר שבמציאות דר שם ל' יום ונראה לפי"ז דה"ה בשאר אופנים שפטור ממזוזה כגון בית שאין בו דלת או שאין בו ד' על ד' או שאין עליו תקרה וכדו' ודר בבית כזה בשכירות בחו"ל ובהגיע יום הל' נעשה הבית חייב במזוזה דהיינו שתיקן דלת או תקרה או שהרחיבו יותר מד' על ד' חייב במזוזה מיד אלא שצ"ע אם יברך בכה"ג על קביעתה לפי שנראה מלשון הדע"ק שלא ברור אצלו דין זה וגם באופנים שנחלקו בהם הפוסקים אם חייב במזוזה או לא כגון בית בשותפות עכו"ם ובית שאין לו דלת וכן בית שאין בו דע"ד ויכול לרבע בו ד' על ד' ונמצא שיש כזה ס"ס להחמיר מ"מ צ"ע אם יקברך על קביעתה לפי"מ שנקטו הפוסקים שגם במקום ס"ס לחומרא אמרינן ספק ברכות להקל ועדיין צ"ע.

פשוט שאין מקום לחייב את הבעלים שהרי אין כאן בעה"ב מיוחד דהוא שייך להמוסד וגרע מבית של שותפים שחייב במזוזה וכמו שנפסק לעיל בסי' רפ"ו סעיף א' (ובאמת שגם לענין בית של שותפין הבאנו שם מהרש"ש ליומא דף י"א שכתב לחדש דהא דבית השותפין חייב במזוזה היינו דוקא באופן שכשמשמש בו זה לא משתמש בו האחר וכן להיפך אבל באופן ששניהם משתמשים בו כב"א פטור ממזוזה ע"ש ואכמל"ב), וגם באופן ששייך לאדם פרטי מ"מ מאחר שאינו דר בו כלל נקטינן להלכה שבכה"ג פטור ממזוזה כנ"ל, אלא שלכאורה יש לחייב את המלמד במזוזה מדין שואל שהרי הוא שואל את החדר לצורך לימוד תשב"ר והרי דין השואל כדין השוכר לחיוב מזוזה כנ"ל מהרמ"א וא"כ בחו"ל חייב במזוזה לאחר ל' יום, ולכאורה נראה שגם בא"י לא יתחייב בפחות מל' יום דלא שייך בזה כ"כ הטעם דמשום ישוב א"י, אלא שגוף הדבר אינו ברור כ"כ שהרי לפי מאי דנקטינן כרוב הראשונים שחייב השוכר במזוזה הוא רק מדרבנן א"כ הא דתיקנו לקבוע מזוזה לאחר ל' יום היינו משום שאז נראה הבית כשלו כנ"ל ולכאורה טעם זה לא שייך בני"ד לענין ת"ת שלעולם אינו נראית כשלו וא"כ יש מקום לומר שפטור לגמרי ממזוזה, ועוד יש לצרף בזה דעת הט"ז לעיל (בסק"י) לענין מה שפסק המחבר (שם בסעיף י"א) שהחנויות שבשווקים פטורים ממזוזה, וכתב הט"ז הטעם לזה משום שאינם יושבים שם כלילה ולכן נחשב דירת עראי עיי"ש, ולפי"ז ה"ה בני"ד שמשמשים בחדר זה לצורך לימוד רק ביום ולא כלילה [ואפי' ביום הוא רק לשעות מסוימות ולא לכל היום כולו]

א"כ פטור ממזוזה לדעת הט"ז, ואף שיש שם פוסקים החולקים על הט"ז עיי"ש בפ"ת סק"י והארכנו בזה במקו"א מ"מ בני"ד שיש צירוף נוסף לפטור כנ"ל נראה שיש מקום לפטור לגמרי ממזוזה וצ"ע למעשה.

עלה יח. דין מזוזה גזולה בכמה אופנים

עיי' מנ"ח (מצוה תכ"ג) שכתב דמזוזה גזולה אין יוצא בה יד"ח לפי שהיא מצוה הבאה בעבירה עיי"ש, וכבר כתבנו במקו"א דמזוזה גזולה בשוכר בית דנקטינן כרוב הראשונים שחייבו הוא רק מדרבנן כנ"ל הדבר תלוי במה שדנו האחרונים אם שייך פסול מצוה הבאה בעבירה גם במצוה דרבנן או לא ונחלקו בזה המחבר והרמ"א בהל' סוכה עיי"ש, ולכאורה נראה להחמיר בזה מאחר שלכמה ראשונים חייב השוכר במזוזה הוא מדאורייתא ולכמה שיטות גם בדרבנן שייך דין מצוה הבאה בעבירה, ויל"ע בכל הספיקות של חיוב מזוזה שההלכה היא שיקבע בלא ברכה מדין ספק ברכות להקל אם יש לפסול בהם מזוזה גזולה או דלהסוברים בדרבנן לא שייך פסול מצוה הבאה בעבירה אין לפסול בהן מזוזה גזולה, ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים המובא לעיל לענין פלוגת הרמב"ם והרשב"א בדין ספיקא דאורייתא דלרמב"ם רק מדרבנן לחומרא ולהרשב"א מדאורייתא לחומרא איך הדין לענין ספיקא דאורייתא בקיום מ"ע, שיש סוברים שגם זה תליא בפלוגת הרמב"ם והרשב"א, ויש סוברים שבזה לכו"ע מדאורייתא לחומרא, ויש סוברים שבזה

לכו"ע רק מדרבנן לחומרא, ולכאורה תליא בזה גידון הנ"ל שאם רק מדרבנן לחומרא הו"ל כמצוה דרבנן וא"כ להשיטות הנ"ל יש להקל בזה, אלא שלמעשה גם בזה יש להחמיר מאחר שאין הדבר ברור שחובו רק מדרבנן וגם שלדעת כמה פוסקים גם בדרבנן שייך דין מצוה הבאה בעבירה כנ"ל ודו"ק.

לכו"ע רק מדרבנן לחומרא, ולכאורה תליא בזה גידון הנ"ל שאם רק מדרבנן לחומרא הו"ל כמצוה דרבנן וא"כ להשיטות הנ"ל יש להקל בזה, אלא שלמעשה גם בזה יש להחמיר מאחר שאין הדבר ברור שחובו רק מדרבנן וגם שלדעת כמה פוסקים גם בדרבנן שייך דין מצוה הבאה בעבירה כנ"ל ודו"ק.

עלה יט. דין שוכר בית מעכו"ם

כתב המחבר בסעיף כ"ג השוכר בית מעכו"ם חייב במזוזה ובש"ך (ס"ק כ"ט) כתב דהיינו בחול"ל לאחר ל' יום ובא"י מיד וקמ"ל דלא אמרין דכיון שהבית הוא של עכו"ם תפטר ממזוזה לגמרי עיי"ש, והיינו שדין שוכר בית מעכו"ם כדין שוכר בית מישראל, ולפי"ז הדר בפונדק של עכו"ם גם בא"י חייב במזוזה רק לאחר ל' יום כדין דר בפונדק של ישראל כמו שנפסק בסעיף כ"ב כנ"ל, ובגוף דין זה נחלקו הראשונים כמובא בב"י כאן וז"ל כ' הגה' מימוניות (בפ"ה מהל' מזוזה אות ז') דבתים ששוכרים ישראל מגויים פסק ר"י שפטורים אפי' אחר ל' יום ודעת רבינו המחבר (היינו הרמב"ם שם בהלכה י"א) לחייב אפי' ששוכר מגוי עכ"ל הב"י, ועיי"ש שציין להסמ"ג שהביא כן מהירושלמי בסוף מגילה שהשוכר בית מהגוי צריך ליתן בו מזוזה עיי"ש, ובכ"מ שם ציין להבדלייתא שבכ"מ (דף ק"ב ע"א) ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה וכשהוא יוצא לא יטלנו בידו ויצא ומנכרי נוטלו בידו ויוצא עיי"ש, ומיירי שם בשכירות, הרי שגם השוכר בית מנכרי חייב במזוזה כדין שוכר

וראיתי בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' ל"ז ענף ז') שהאריך בענין וזה והעתיק שם לשון ההג"ה מיימוניות שם וז"ל שם אבל הני בתים ששוכרים ישראל מכותי פסק ר"י דפטורים ממזוזה דכתיב ביתך ולא בית אחרים כדאמרין גבי טלית שאולה כל ל' יום פטורה מציצית דכתיב כסותך ולא כסות אחרים ואף לאחר ל' יום אינו חייב אלא מדרבנן שלא יאמרו שלו הוא אבל בית כותי לא אתי למיטעי דקלא אית לי', והא דאמרין מזוזה חובת הדר הוא היינו לפטור ישראל כשכותי שכרו ממנו אבל לחייב ישראל כשדר בבית כותי לא, אך קשה אמאי לא דרשינן ביתך ולא בית אחרים ויפטר כששוכר ישראל מישראל כמו דדרשינן כסותך ולא כסות אחרים ואם תתרץ דחשבינן ליה ביתו דשכירות קניא כמו"כ שאלה קניא ע"כ מצאתי ודעת רבינו המחבר דחייב אפי' בבית כותי כל זמן שהוא בתוכה כדמוכח לשון העמוד עכ"ל עיי"ש, הרי מבואר שם הסברא לפטור שוכר בית מכותי משום דקלא אית ליה ואין בזה החשש שיאמרו שהבית שייך לו משא"כ בשוכר בית מישראל, אלא שמבואר מדבריו דשוכר בית מישראל חייב במזוזה מדאורייתא ולא ממעטינן ליה מביתך כמו גבי כסותך דממעטינן ולא כסות אחרים וע"ז הק' דאין שום סברא לחלק ביניהם כנ"ל, ולכאורה צ"ע שאם השוכר בית מישראל חייב במזוזה מדאורייתא למה לא יתחייב

מדאורייתא גם השוכר בית מעכו"ם שהרי
הסברא הנ"ל לפטרו א"ש רק להשיטות
דשוכר בית חייב רק מדרבנן מטעם
שנראית כשלו ובשוכר מעכו"ם לא שייך
טעם זה כנ"ל, ובדבר אברהם שם הביא
מהדברי חמודות על הרא"ש (בהל' מזוזה אות
נ"ו) שעורר בזה על ההגמ"י עיי"ש בדבר
אברהם שהאריך ביישוב דבריו, ועכ"פ
מבואר מדבריו שאילו היה חיוב מזוזה
בשוכר בית מישראל מדרבנן לא היינו
מחלקים בין שוכר בית מישראל לשוכר
בית מכותי וגם שוכר בית מכותי הי' חייב
מדרבנן ורק משום דשוכר בית מישראל
חייב מדאורייתא פטרינן שוכר בית מכותי
כנ"ל וכמו שביאר הענין שם בדבר
אברהם, ולפי"ז נמצא דלפי מה דקיי"ל
כדעת רוב הראשונים דשוכר בית הוא רק
מדרבנן כנ"ל א"כ ה"ה בשוכר בית מכותי
דלשיטה זו אין לחלק ביניהם כנ"ל ולכן
נקטינן כן להל' בפשטות ויש לברך על
קביעתה ולא אמרינן בזה דספק ברכות
להקל, ובדבר אברהם שם האריך לברר
שגם הר"י בעצמו חזר בו בסוף ימיו
ממש"כ ההג"ה מיימוניות בשמו וס"ל ג"כ
כשאר הראשונים דשוכר בית מעכו"ם
חייב במזוזה כשוכר בית מישראל, וציין
שם להרשב"א (בחי' לשכת דף קל"א) שהדר
בבית הפקר חייב במזוזה לאחר ל' יום
כשוכר בית מישראל ע"ש, ואטו גרע בית
עכו"ם מבית הפקר דל בעלים מהכא
מחייב כבית הפקר, והאשכול בהל' מזוזה
הביא מהירושלמי הנ"ל (שהביא הסמ"ג המובא
בכ"י הנ"ל) שאמרו שם בההיא דהשוכר בית
מעכו"ם חייב במזוזה, ולכן נקטינן כך
כהלכה ברורה ואין שום ספק בדבר ע"ש
בדבר אברהם.

ובגוף הוכחת הכס"מ הנ"ל מהברייתא
דבב"מ ומנכרי נוטלה בידו ויוצא
שהשוכר בית מעכו"ם חייב במזוזה
כשוכר בית מישראל ע"ש בדבר אברהם
שכתב דלכאורה יש לדחות די"ל דמיירי
הברייתא כשהחמיר ע"ע וקבע מזוזה
לשמירתו וקמ"ל שרשאי ליטלה כשיוצא
אבל אין בזה חיוב כלל, והביא שם
מהדברי חמודות שם שתמה על ההגמ"י
שכתבו דדעת הרמב"ם דשוכר בית
מעכו"ם חייב במזוזה שלכאורה מנין להם
זאת בדעת הרמב"ם שהרי לשון הרמב"ם
שם הוא כלשון הברייתא הנ"ל וז"ל
המשכיר בית לחבירו על השוכר להביא
מזוזה ולקבוע אותו וכשיוצא לא יטלנה
וייצא ואם היה הבית של כותי הרי זה
נוטלה כשיוצא עכ"ל ע"ש והוא ממש
כלשון הברייתא הנ"ל, ולכאורה יקשה
מהברייתא על שיטת הר"י הנ"ל שפטורה
ממזוזה וע"כ צ"ל לתרץ הברייתא דמיירי
שהחמיר ע"ע ולא שנתחייב מדינא וא"כ
י"ל כן גם בדעת הרמב"ם וא"כ אין שום
ראי' מדבריו די"ל דלא מיירי מדינא.

ובדבר אברהם שם מיישב כוונת
ההגמ"י שהיה להם דוחק דמיירי
הברייתא באופן שהחמיר ע"ע ובאמת אינו
חייב מדינא שאם הוא פטור מדינא למ"ל
לעשותו ולא היה להתנא לסותמה ושפיר
יש להוכיח משם דשוכר בית מעכו"ם חייב
במזוזה כשוכר מישראל, ולפי"ז צ"ל
בדעת הר"י דהא דקתני בברייתא ומנכרי
נוטלה ויוצא דאין הפי' שאם היה הבית
של נכרי נוטלה השוכר בידו ויוצא אלא
שאם היה השוכר הבא אחריו נכרי נוטלה
הראשון ויצא דעיקר הטעם דבישראל לא

מטעם שהבית שייך לנכרי נוטלה בידו ויוצא דהא בלא"ה כל שפטור מדינא ממזוזה אין שום איסור בהוצאתו, ודוחק לפרש דהא גופא קמ"ל הברייטא דכיון ששכרו מנכרי ופטור מעיקר הדין מחיוב מזוזה אלא שהחמיר ע"ע וקבע שם מזוזה רשאי להוציאה משם, וא"כ א"א לדחות כנ"ל ושפיר מוכח מהברייטא דהשוכר בית מנכרי חייב במזוזה מעיקר הדין, ועכ"פ למעשה כאמור שהשוכר בית מנכרי חייב במזוזה מדין ודאי לא רק מספק ולכן חייב בו בכרכה ואין בזה משום ספק ברכות להקל.

עלה כ. קנין לזמן עדיף משכירות

ובגוף דין חיוב מזוזה בבית השכור עי' מקדש מעט (לסי' רפ"ו סקנ"ה) שציין להדע"ק (שם סקנ"ט) שאם קנה את הבית קנין לזמן אפשר דעדיף טפי משוכר וחייב במזוזה מיד אפי' בחו"ל עיי"ש ובדע"ק שם שציין להנפסק בחו"מ (סוסי' רי"ב), והיינו משום דקנין לזמן הו"ל קצת גם קנין הגוף ועדיף טפי משכירות ולכן י"ל שחייב בו תיכף ומיד בקביעת המזוזה עיי"ש, וצ"ע אם צריך לברך עליה כשקבעה קודם ל' יום מאחר שנראה מלשונו שלא כתב זאת במוחלט, ואולי מאחר שלדעת כמה פוסקים גם בשכירות בית יכול לקבוע המזוזה קודם ל' יום ולברך עליה ולכן בנידו"ד שנוטה דעתו דעדיף טפי משכירות שפיר יכול לברך עליה ועדיין צ"ע.

עלה כא. פתח השוכר פתח חדש בבית יל"ע בשוכר בית בחו"ל שפטור ממזוזה עד ל' יום ודר שם יותר מל' יום

יטלנה בידו היינו כמש"כ התוס' (שם בדף ק"א ע"ב בד"ה לא יטלנה) לפי שהמזיקין באין לבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק לאותן הדרין בו אחריו וטעם זה לא שייך כי אם בישראל ולא בנכרי, ועוד הוסיף שם שבגמ' דילן הגירסא ומנכרי וכו' ואילו בהרא"ש (בהל' מזוזה סי' י"ז) ובריי"ף הגי' ובנכרי בבי"ת ע"ש, ולפי"ז נראה ביותר הפי' הנ"ל דלא מיירי שהבית של נכרי אלא שהשוכר הבא אחריו הוא נכרי וציין שם לס' נחל אשכול (הל' מזוזה סי' כ"ה) שכתב ג"כ כנ"ל דמה"ט אין שום רא"י מהברייטא לחייב שוכר בית מעכו"ם במזוזה, ועכ"פ לפי"ז שפיר כתבו ההגמ"י שמוכח דעת הרמב"ם ששוכר בית מנכרי חייב במזוזה שהרי הרמב"ם שינה לשון הברייטא שכתב ואם היה הבית של נכרי הרי זה נוטלו ויוצא, הרי שפירש להדיא דמיירי הברייטא שהבית שייך לנכרי והשכירה לישראל הרי להדיא דעת הרמב"ם דשוכר בית מנכרי חייב במזוזה וחולק בזה על הר"י ע"ש בדבר אברהם באריכות שציין בסו"ד להנימוק"י והשיטמ"ק שם בשם הריטב"א והרמב"ן שגם בדבריהם דלא מיירי כשנכרי בא אחריו אלא בשוכר בית מנכרי ומוכח גם לדעתם שהשוכר בית מנכרי חייב במזוזה כשוכר מישראל.

וי"ש להוסיף בזה מש"כ במקו"א לחדש שאיסור נטילת מזוזה מהבית היינו רק מבית שיש בו חיוב מזוזה אבל לא מבית שפטור ממזוזה מעיקר הדין אלא שהחמיר ע"ע וקבע מזוזה, וא"כ לפי"ז ע"כ אין לפרש בהברייטא הנ"ל דמיירי שהחמיר ע"ע דהא בכה"ג לאו דוקא

ואח"כ פתח שם פתח חדש אם חייב בו במזוזה מיד או שמחשבים ל' יום מעת פתיחת פתח זה, וראיתי בענין זה בדע"ק ולכאור' יש סתירה מדבריו שבסי' רפ"ו סקכ"ו לדבריו שם בסקל"ב, ששם בסקכ"ו כתב וז"ל אודות פתח שסתום בקביעות ועל כמה ימים נפתח ואין משתהה ל' יום פתוח צ"ע אם שייך בזה ג"כ שיעור ל' יום לגבי פתיחת הפתח כלגוף הדירה (והובאו דבריו אלו במקדש מעט שם סקנ"ז עיי"ש), ואילו בסקל"ב נקט בענין זה שפתח זו פטורה במזוזה מיד, וראיתי שערור בזה במקדש מעט שם בסקנ"ז וכתב שם שבאמת מסתבר לחייב מיד לא מיבעי' להסוברים דשוכר בית חייב במזוזה והא דפטרוהו עד ל' יום היינו משום שהוא דירת עראי וא"כ בנידון דידן שדר שם יותר מל' יום הו"ל דירת קבע ויש לחייב את הפתח החדש תיכף ומיד כשנפתח מאחר שנפתח בבית שלו שדר שם דירת קבע אלא אפי' להסוברים שחיובו רק מדרבנן משום דמיחזי כשלו הרי בניד"ד הרי גוף הבית מיחזי כשלו ושפיר יש לחייב גוף הבית במזוזה מיד כשנפתח עיי"ש.

עלה כב. הדין כשהבית שלו והקרקע אינו שלו

נסתפקתי לפי מה דקיי"ל כדעת רוב הראשונים והפוסקים דשוכר בית חייב במזוזה רק מדרבנן והיינו משום שמה"ת בעינן שיהא הבית שלו ולא של אחרים איך הדין באופן שהבית עצמו שלו אבל הקרקע שהבית בנוי עליו הוא של אחרים האם בכה"ג פטור מה"ת וחייב רק מדרבנן או שבכה"ג חייב במזוזה

מדאורייתא דסו"ס קרוי ביתך, ויש לציין בזה מה שנסתפק בשו"ת אבנ"ז (חיר"ד סי' שפ"ב אות ז') באופן שהבית שלו והחצר של אחר האם פתח החצר חייב במזוזה מדאורייתא או לא, וכתב שם דלהראשונים דחיוב מזוזה בחצר היינו מחמת הבית שהחצר פתוח אליו י"ל דלא אזלינן בתר החצר כ"א בתר הבית וא"כ בכה"ג שהבית שלו חייב גם פתח החצר מדאורייתא וכה"ג מצינו גם גבי ציצית היא של בגד וכנפיה של עור חייבת וא"כ י"ל דכמו דלא אזלינן בתר הכנף שתולים בו הציצית כ"א בתר הבגד ה"נ לא אזלינן בתר פתח החצר כ"א בתר עיקר הבית, אך מ"מ נסתפק דאפשר דכיון דכתיב בשעריך צריך שיהיה גם השער שלו וא"כ בכה"ג פטור פתח החצר ממזוזה מדאורייתא וחיובו רק מדרבנן כעין בית השכור עיי"ש, וספק זה שייך בין לענין פתח החצר ובין לענין בית שער והיינו באופן שהבית עצמו שייך לו והבית שער שלו אינו שלו, ושם בהמשך דבריו באות ט' הביא ראי' שגם בכה"ג חייב במזוזה מדאורייתא מהא דאמרין ביומא (דף י"ג ע"א) כל השערים שהיו במקדש לא ה' להם מזוזה חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פלהדרין שהי' שם בית דירה לכה"ג, אר"ה והרי כמה לשכות ה' במקדש ולא ה' להם מזוזה אלא לשכת פלהדרין גזירה ה' עיי"ש, ולכאורה צ"ע שהרי כל הר הבית שמחוץ לחומת העזרה ה' משיירי הלשכה והוא הקדש ולא ה' ביתו של כה"ג ואמאי חייבת במזוזה, אך א"ש שהרי נקריה לשכת פלהדרין של כה"ג והיינו משום שכל כה"ג ה' בונה בכל שנה את הלשכה משלו ושפיר חייב במזוזה מדאורייתא,

אלא דאכתי צ"ע דהא מ"מ בשער נקנור לא הי' של כה"ג והי' קודש ולמה חייב במזוזה, אלא עכצ"ל דאזלינן בתר עיקר הבית וגם בכה"ג שהבי"ש אינו שייך לו חייב במזוזה מדאורייתא עיי"ש באבנ"ז.

ועב"פ לפי"ז יש לדון דה"ה בנידו"ד שהבית שלו ורק הקרקע שתחתיו אינו שלו חייב במזוזה מה"ת משום דאזלינן בתר עיקר הבית ולא בתר הקרקע שתחתיו כנ"ל לענין פתח חצר ופתח בית השער, אלא שיל"ע בזה מהא דמבואר בסוכה (דף ל"א ע"א) גבי סוכה שאולה וגזולה דמאן דפוסל סוכה גזולה ושאולה היינו גם באופן שהסוכה בעצמו שייך לו ורק הקרקע שתחתיו הוא גזולה או שאולה עיי"ש, ועי' בשלטי הגיבורים על הרי"ף בפ"ב דסוכה שכתב דהעושה סוכתו ברה"ר אף שגזול את הרבים הסוכה

כשירה משם דקרקע אינו נגזלת ולעולם בחזקת בעליה עומדת והרי הוא כסוכה שאולה דכשירה עיי"ש, הרי אי לאו דהא דסוכה שאולה כשירה היתה הסוכה נפסלת משום שאינו שלו אף שהסוכה בעצמו הוא שלו והיינו כנ"ל שגם על הקרקע יש קפידא שצריך שתהא שלו וצ"ע לחלק בין מזוזה לסוכה בענין זה, ויש לציין בזה מש"כ החלקת יואב (כחאו"ח סי' כ"ז) דר"א (שהוא המ"ד הפוסל סוכה זו שם בדף ל"א ע"א) לשיטתו דס"ל בסוכה (דף י"א) דסוכה הוא זכר לענני כבוד עיי"ש וכיון דענני הכבוד הי' מכל צד ואף למטה לכן ס"ל לר"א שצריך שיהיו גם הדפנות וקרקע הסוכה מדבר הכשר לסכך עיי"ש, ולפ"ז שפיר יש לחלק בין מזוזה לסוכה דנ"ל דלענין מזוזה אין שום חסרון במה שהקרקע אינו שלו וגם בכה"ג חייב במזוזה מדאורייתא ודו"ק.

סימן יט

כמה דינים הנוגעים להמשקוף ושתי המזוזות

[סימן רפז]

עלה א. דין אבן אחת נכנסת ואחת יוצאת

כתב הטור כאן בסי' רפ"ז וז"ל אין הפתח חייב במזוזה אפי' הוא עומד במקום החיוב אא"כ הוא עשוי כתיקונו כיצד שיהיו לו שתי מזוזות ומשקוף על גביהן ואם אין המשקוף שעל הדלת שוקף עליו ישר אלא אבן נכנס אבן יוצא או שאין המזוזה ישרה אלא אבן נכנס ואבן

יוצא פטור עכ"ל עיי"ש, וצ"ע בדעת המחבר כאן בסעיף א' שהביא רק תחילת דברי הטור שאין הפתח חייב במזוזה אא"כ יש לו שתי מזוזות ומשקוף והשמיט דינו הנ"ל דאבן נכנס ואבן יוצא פטור ורק הט"ז (בסק"א) הביאו וצ"ע.

וי"ל בשיטת המחבר בזה, דהנה בב"י הביא המקור לדין זה ממנחות (ל"ג